

Kip met het gouden ei

**Een markt in geslachtscellen is de beste oplossing voor het huidige tekort eraan.
Beide partijen profiteren optimaal. Het is de meest ethische oplossing vindt**

Marcel Zuijderland

'Faire wederkerigheid' noemt de Geertgenkliniek in Brabant het. De vruchtbare helft van een onvruchtbaar koppel moet ei- of spermacellen afstaan in ruil voor donorcellen. 'Chantage' noemt SP Kamerlid Henk van Gerven het. Ongewenst kinderloze paren kunnen niet in vrijheid kiezen of ze donor worden, en worden moreel onder druk gezet.

Sommige paren zullen inderdaad druk ervaren. Daar staat tegenover dat ze wel meteen worden geholpen. Dus geen lange wachttijden. En, als het om eicellen gaat, zijn ze ook bevrijd van de emotioneel belastende en onzekere zoektocht naar een vrijwillige donor. In Nederland hebben we namelijk geen eicelbanken, en moet je zelf een donor vinden. Meestal wordt die in de kring van vrienden of familie gezocht. Maar als het daar niet lukt, dan wijkt men vaak uit naar landen waar commerciële donatie wel is toegestaan, met alle onvoorziene consequenties van dien.

Het nadeel van een eventuele druk bij ruildonatie verdwijnt dus in het aangezicht van de voordelen die het biedt. Bovendien staat het iedereen vrij, en is niemand verplicht voor ruildonatie te kiezen. Overigens, wanneer 'druk' het criterium is om de toelaatbaarheid van een donatie aan te toetsen, dan ziet het er voor vrijwillige donatie ook niet best uit. Het is immers bekend dat menig zus of vriendin zich niet zelden onder druk gezet voelt om 'vrijwillig' te doneren.

Een ander bezwaar komt van de Nederlandse Vereniging voor Obstetrie en Gynaecologie (NVOG). Zij vinden dat de uitruil van geslachtscellen tegen elkaar allesbehalve 'fair' is. Bij het afstaan van sperma gaat het namelijk om niet meer dan een eenvoudige handeling en goed richten, terwijl de 'oogst' van eicellen om een serie fysiek belastende hormooninjecties en een inwendige ingreep vraagt. Een ongelijkwaardige ruil, die je inderdaad moeilijk eerlijk kunt noemen.

Maar als je ruildonatie gaat verbieden, dan komt de eiceldonatie geheel op de schouders van vrijwillige donoren te rusten. En die krijgen helemaal niets, zelfs geen onkostenvergoeding. De NVOG vindt het kennelijk dus 'eerlijker' om de last af te wentelen op donoren die er helemaal niet van profiteren, dan op koppels die wel profijt bij een donatie hebben. Dat lijkt me moeilijk uit te leggen.

Hoewel de bezwaren tegen ruildonatie niet sterk zijn, zal het waarschijnlijk toch worden verboden. Altruïstische donatie is namelijk de wettelijke norm in Nederland. Die norm baseert zich op het zgn. non-commercialiteitsbeginsel. Een beginsel dat terugvoert op de invloedrijke Britse wetenschapper Richard Titmuss (1907–1973). Hij beweerde dat commercialisering van lichaamsmateriaal desastreuze effecten voor mens en maatschappij zou hebben. Niet alleen zouden mensen van hun lichaam vervreemden en het alleen nog maar als een economisch object kunnen ervaren, maar ook zou de cohesie van de samenleving onherstelbaar worden aangetast als we elkaar niet meer belangeloos kunnen helpen omdat we voor alles geld eisen.

Commercie corrumpeert. Daar komt het idee van Titmuss in het kort op neer. Een herkenbare gedachte, hij gaat alleen niet op. Althans niet voor de markt in geslachtscellen. In haar studie *'Sex Cells: the medical market for eggs and sperm'* (2011) heeft de Amerikaanse socioloog Rene Almeling onderzocht wat de morele en psychische effecten van betaald donorschap zijn. Die blijken verre van desastreus.

Zo blijken de meeste vrouwen weliswaar in eerste instantie door het geld gemotiveerd, maar worden ze gedurende het hele donatieproces sterker bewogen door het verlangen het onvruchtbaar koppel te helpen. Ze hebben uiteindelijk ook niet het gevoel betaald te worden voor een zakelijke transactie maar eerder gecompenseerd te worden voor het proces. De eicellen die ze afstaan zien ze ook veel meer als een geschenk, dan als de levering van het gevraagde waar. Het spreekt dan ook voor zich dat die vrouwen door de verkoop van hun eicellen op geen enkele manier een ongezonde verhouding tot hun lichaam hebben ontwikkeld.

Het is jammer dat de ideeën van Titmuss nog steeds de ethische agenda bepalen. Een goed initiatief zoals ruildonatie wordt waarschijnlijk de wacht wordt aangezegd, maar het houdt ook de weg naar vormen van betaalde donatie gesloten. Terwijl die voordelen zo evident zijn. Zo zal het enorme tekort aan donoren drastisch slinken. In de VS, waar eicellen tussen de vijf- en tienduizend dollar opleveren, bestaat zelfs een overschot. Betaald donorschap zal bovendien ook het einde van het vruchtbaarheidstoerisme inluiden. En er zal op niemand nog morele of psychologische druk worden uitgeoefend. Daarnaast wordt iedere donor op een 'faire' wijze gecompenseerd met een marktconform geldbedrag.

Minister Schippers heeft inmiddels geantwoord op kamervragen van van Gerven over ruildonatie, en belooft het eerste kwartaal van 2012 haar standpunt te geven. Wat zou het mooi zijn als zij deze kwestie aangrijpt om de wetgeving rond sperma- en eiceldonatie te herzien, en de weg naar betaalde donatie vrij te maken. Voor ongewenst kinderloze paren zou het een uitkomst zijn. Voor donoren een dankbare mogelijkheid om geld te verdienen. Dat zou niet alleen 'faire', maar ook nog eens optimale wederkerigheid zijn.

Marcel Zuiderland, publicist en filosoof.